

**Наръчник
за
ИЗГОТВЯНЕ НА ОЦЕНКА НА ВЪЗДЕЙСТВИЕТО
НА ЗАКОНОДАТЕЛСТВОТО**

СЪДЪРЖАНИЕ

Представяне	3
Дефиниране и цел на инструмента.....	5
Покритие	6
Консултация между заинтересованите страни по време на оценката	10
Подготовка на доклад за оценката на въздействието	13
Ключови стъпки при оценката на въздействието	16
Процедурни фази	34
Въпроси, на които се търси отговор	37
Икономически ефекти	37
Екологични ефекти	39
Социални ефекти.....	41

Представяне

Наръчник

Този наръчник е предназначен да подпомага организирането, изграждането, провеждането и прегледа на оценките на въздействието на законодателството и е изготвен със съдействието на **CeeTrust**.

Контекст

Правителството прави предложения за множество конкретни действия с цел подобряване на начина на изграждане на стопанска политика. Формулирани са два основни принципа:

- Да се разгледат ефектите от политическите предложения в техните икономически, социални и екологични измерения;
- Да се опрости и подобри регулаторната рамка.

Какво представлява оценката на въздействието?

Оценката на въздействието (ОВ) представлява последователност от логически стъпки при подготовката на предложения за политики. Тя обхваща изграждането и развитието на практики, които съпътстват процеса на съставянето на политиките чрез задълбочаване на анализа и формализиране на резултатите в самостоятелен доклад. Отговорността за изготвянето на оценката на въздействието е на министерството, което прави съответното предложение.

Добавена стойност от метода

Съществуващите инструменти за оценка на различните предложения се концентрират върху единичен сектор и по този начин са твърде тясно фокусирани, за да обхванат сложността и цялостната природа на въздействието на съвременните политически предложения. Традиционните подходи затрудняват хората, които вземат политическите решения, да оценят алтернативите и да сравнят различните сценарии, особено при инициативи с междусекторни измерения.

Докладване

Резултатите от оценката на въздействието трябва да бъдат публично оповестени, така че се повишават прозрачността, комуникацията и се улеснява достъпът до информация.

Покритие

Оценката на въздействието трябва да се прилага за по-важните предложения. За тази цел може да се изготвя ежегоден списък с подобни предложения.

Календар

Процесът на изготвяне на оценка на въздействието обхваща два етапа:

- Филтриране на всички предложения, което се основава на кратка предварителна оценка;
- Разширена оценка на избраните предложения.

План

Наръчникът се състои от три части:

1. Оперативни насоки, които изясняват ролята, идентифицират очакваните резултати и дефинират процедурите и програмата. Те обхващат основните елементи на подготовката и извършването на оценката на въздействието;
2. Референтен план с технически инструменти и методи за оценка на въздействието;
3. Група от конкретни технически анекси, насочени към специалистите.

Дефиниране и цел на инструмента

Оценката на въздействието има за цел да структурира процеса на вземане на политически решения. Тя трябва да се адаптира към субекта на предложението и да се прилага по гъвкав начин.

Извършването на ОВ включва отговора на няколко основни въпроса:

- *Каква е същността, големината и развитието на проблема?*
- *Какви цели трябва да бъдат преследвани?*
- *Какви са основните политически алтернативи за постигането на тези цели?*
- *Какво е възможното икономическо, социално и екологично въздействие на тези алтернативи?*
- *Какви са предимствата и недостатъците на основните алтернативи?*
- *Как могат да бъдат организирани наблюдението и оценката в бъдеще?*

Оценката на въздействието не е необходимо да включва голямо и детайлно изследване на всеки случай, но трябва да позволява провеждането на информиран дебат.

Ключовите стъпки при оценката на въздействието са:

- *Идентифициране на проблема;*
- *Дефиниране на целите;*
- *Разработване на основни алтернативи;*
- *Анализ на въздействието;*
- *Сравнение на алтернативите;*
- *Мониторинг и оценка на политиката.*

Консултациите със заинтересованите лица и експертите могат да се извършват в продължение на целия процес.

Целите на процеса са да се подобри качеството на предложенията, да се обезпечи анализът на икономическото, социалното и екологичното въздействие на предложението и да се подобри и опрости регулаторната рамка.

Системната оценка на въздействието трябва да подпомага осигуряването на съвместимост между отделните управленски политики. Тя трябва да доведе до предложения, които не само решават проблемите, но също така отчитат страничните ефекти върху другите области на политиката.

Оценката изисква внимателно обмисляне на възможните въздействия от началото на процеса и продължаване на анализа им до приемането на съответното предложение. Тя подпомага вземането на решения, но не е техен заместител. Обезпечаването на по-качествена информация за политиките ще им даде възможност да избират между различни алтернативи на базата на пълно разбиране за техните положителни и отрицателни страни и за синергиите и замените между конкуриращите се цели. Резултатът от това трябва да бъдат предложения, базирани на ясен анализ на въздействието на най-значимите възможни алтернативи.

Покритие

Процедурата за оценка на въздействието покрива:

- *Регулаторни предложения като закони, наредби и решения;*
- *Нерегулаторни предложения, които имат икономическо, социално или екологично въздействие. Те обхващат предложения като бели книги, разходни програми и насоки за преговори при международни споразумения.*

Определен тип предложения нормално ще бъдат изключени от процедурата за оценка на въздействието. Това се отнася до предложения като зелени книги, при които формулирането на политиките все още е в ход, периодични решения и доклади, предложения, свързани с международни задължения.

За да се реши дали едно предложение трябва да премине през оценка на въздействието, трябва да провери дали и двата посочени по-долу критерия са изпълнени:

Предложението е или:

- *Законодателно, или*
- *Незаконодателно предложение със социално, икономическо или екологично въздействие*

и

- *Предложението формира част от списък от ключови инициативи и/или специфични конкретни предложения, представени като приоритет в контекста на процеса на планиране.*

Форсмажор

Някои предложения, които се получават като реакция на непредвидени случаи или форсмажорни обстоятелства, могат да бъдат освободени от нормалната процедура за оценка на въздействието. Това освобождаване ще представлява изключение от правилото и ще бъде оценено според конкретния случай.

Процедурни правила

Предложения, изискващи оценка на въздействието

Систематичната оценка на потенциалното въздействие на отделните опции винаги е желателна при подготовката на предложение. Не е възможно или необходимо обаче да се напише формален доклад във всички случаи.

Формалната ОВ се изисква при всички предложения за регулиране, бели книги, програми за извършване на разходи и при международни споразумения (с икономическо, социално или екологично въздействие). Освен това е възможно да се решава за всеки отделен случай дали да се направи оценка на въздействието.

Обучение

Препоръчително е преминаването на предварително обучение. Такива курсове се организират в момента съвместно от Института за публична администрация и европейска интеграция и Института за пазарна икономика.

Планиране на ОВ

По-важните оценки на въздействието изискват предварително планиране на необходимото време и ресурси. По тази причина е възможно извършването на подготвителна оценка, която е част от “пътна карта”. Инициативите за промяна на законодателството трябва да се обявяват предварително и да бъдат очаквани, за да има възможност за извършване на оценка на въздействието. За тази цел е важно да се установи какви данни са налични, какви допълнителни данни са необходими и по какъв начин да бъдат намерени.

Пътната карта трябва да съдържа преценка за времето, необходимо за изготвянето на оценката на въздействието, както и кратко описание на възможните въздействия от всяка разглеждана алтернатива и кои ще са засегнатите страни. В нея също така се посочва кои въздействия ще се нуждаят от по-задълбочен анализ и очертава плана за консултации, както и дали ще се създаде междуведомствена група, която да управлява процеса.

Пътните карти трябва да бъдат обсъдени от всички засегнати ведомства достатъчно рано преди началото на оценката, така че да е възможно да се потвърди съдържанието им, да се планира приносът им към бъдещата оценка и да се интегрира свършената работа в другите области. Пътната карта се публикува така че външните засегнати групи могат да очакват момента на подготвителната работа и да имат готовност да предоставят информация.

Връзка между ОВ и предварителната оценка

Това са две отделни упражнения: предварителната оценка се фокусира върху стойността, която се получава срещу изразходените пари при финансовите програми – например ефективността на бюджетните разходи, докато оценката на въздействието се концентрира върху въздействието върху цялото общество – т.е. изследва въздействието на основните предложения във вид на устойчивост и по-добро регулиране.

Въвеждането на оценката на въздействието не заменя задължението да се изготвя предварителна оценка на програмите и действията, които налагат извършването на разходи от бюджета. Традиционната финансова обосновка, която съдържа ефектите върху бюджета, трябва също да бъде направена.

Трябва да се отбележи, че предварителната оценка се прилага за разходни програми, но не и за чисти политически предложения, които могат да бъдат субект само на оценка на въздействието, когато изпълняват посочените критерии. Все пак разходната програма може да бъде едно от основните предложения, избрани за оценка на въздействието. С цел да се избегне ненужното дублиране, при което едно предложение е било избрано за разширена оценка на въздействието, но освен това ще породи разходи за бюджета, изискванията при изготвянето на предварителна оценка ще бъдат интегрирани в оценката на въздействието. По този начин те също ще бъдат изпълнени.

Съответстващ анализ

Дълбочината и обхватът на ОВ се определят от възможното въздействие на предложеното действие (принцип на съответстващия анализ). Колкото по-значимо може да бъде действието, толкова по-голямо трябва да бъде усилието за количествена и парична оценка. Освен това в зависимост от политическата и правната природа на подготвяното предложение, от секторните му особености и от ролята му в политическия процес някои елементи на анализа трябва да бъдат по-добре разработени.

Предложения за нови регулации – когато е засегната област, която до момента не е била обект на регулиране. Специално внимание трябва да се обърне на нуждата от интервенция и дали възможните алтернативи не превишават необходимото за постигането на целите.

Промени в съществуващи регулации – по дефиниция в тези случаи разглежданият проблем и целите вече са дефинирани. Затова работата може да бъде ограничена до обмисляне дали проблемът се е променил след първоначалното законодателство, дали целите са същите. Наличните оценки на съществуващото законодателство биха могли да осигурят достатъчно данни за съответстващ анализ.

Ако се наблюдава *промяна в общите цели*, ще бъде необходимо да се потвърди дали съществуващите инструменти отговарят на променените условия и цели. Ако това не се случва, трябва да се оценят и алтернативни варианти на базата на способността им да посрещнат новите цели, но също и според гъвкавостта им. По тази причина честата промяна на инструментите при провеждането на политика може да струва твърде скъпо.

Широк обхват на политическите документи – анализът им по принцип би трябвало да е разширен. Различните типове действия трябва да бъдат детайлизирани в достатъчна степен за подготовката на последващи консултации.

Програми за извършване на разходи – когато се предлага подновяване или разширяване на съществуваща програма, предварителната оценка ще използва информацията от наличните оценки на изтичащите програми. За да се оцени добавената стойност от програмата при новите обстоятелства възможността за прекратяване на текущите дейности трябва да бъде отчетена, когато това е приложимо. За новите програми трябва да се използват релевантните заключения от оценките на подобни или сравними програми. Информацията за въздействието на дейности в миналото често е по-убедителна от спекулациите относно очакваното въздействие.

Междуведомствени управляващи групи

Те са задължителни и трябва да обезпечат специализирани ресурси и да дадат по-широка перспектива за процеса. Междуведомствената управляваща група включва представители не само на отделните министерства, но и от различните агенции. Включването на други ведомства в ранните етапи улеснява постигането на споразумение по време на консултациите. Пътната карта изисква

отделните ведомства да осигурят валидна обосновка в случаите, когато не се предвижда създаването на такава управляваща група.

Консултация между заинтересованите страни по време на оценката

Трябва да се предприемат няколко стъпки;

1. Приемане на план за консултации за осигуряване на принос от заинтересованите страни и от експертите
2. Идентифициране на:
 - целта на консултациите;
 - елементите на ОВ, за които е необходима консултация;
 - целевите групи;
 - подходящите инструменти за консултация;
 - подходящото време за консултация
3. Спазване на минималните стандарти за консултации в процеса на ОВ и докладването

Защо е необходима консултация?

Събирането на мнения и информация от заинтересованите страни е съществена част от процеса на разработване на политиката, повишаването на прозрачността му и обезпечаването на практическата приложимост и законност от гледна точка на заинтересованите лица.

Планиране на консултациите

Ключов елемент за успешната консултация е ранното планиране. Планът за консултации трябва да покрива целия процес на разработване на политика и да определя целта на консултациите, релевантните целеви групи, подходящите инструменти при консултиране, времето на консултациите и необходимите документи. Все пак трябва да бъде установен баланс между обхвата и продължителността на консултациите и ефикасната работа на съответната институция. Консултациите трябва да съответстват на възможното въздействие на предложението.

Цел на консултациите

За да бъде успешна консултацията, трябва ясно да се дефинира целта и (какво искате да получите от нея): нови идеи (чрез брейнсторминг); събиране на фактически данни; потвърждаване на хипотеза и т.н. Друга важна цел може да бъде да се изясни възможното въздействие от дадена мярка върху общественото мнение. Това може да помогне при решението с кого трябва да се консултирате, кога и как.

За какво да се консултирате

В зависимост от преследваните цели и от разглеждания въпрос консултациите могат да обхванат различни елементи от оценката на въздействието (същността на проблема, целите и алтернативите, въздействието, сравнението на алтернативи). Те могат също да засягат цялото предложение.

С кого да се консултирате

Консултациите могат да са открити за общата публика, да се ограничат до определена категория от заинтересовани лица (всеки член от избрана категория може да вземе участие) или до група от изтъкнати индивиди или организации. Също така трябва да се включват всички целеви групи и сектори, които ще бъдат значително засегнати или включени при изпълнението на политиката.

Как да се консултирате

Изборът на инструменти за консултация ще зависи в голяма степен от това кой ще се нуждае от консултация, по какви въпроси и от наличното време и ресурси. Те включват консултативни комитети, експертни групи, открити изслушвания, срещи, консултации по интернет, въпросници, фокус-групи, семинари и т.н. Структурираните и фокусирани консултации (например въпросник със затворени въпроси върху специфични проблеми) ще осигурят информация, която е много по-лесна за обработване отколкото неструктурирана и обща консултация (например да се питат заинтересованите лица за коментар на някакъв документ).

Кога да се консултирате

Подходящият момент трябва да се определи според отделния случай, но консултациите трябва да започнат колкото е възможно по-рано, за да се максимизира въздействието им върху разработването на политиката. Освен това те трябва да се разглеждат като повтаряща се нужда, а не като еднократно събитие. В зависимост от разглеждания въпрос и целите на консултациите, може да се организират серии от консултации в процеса на развитие на предложението. Например първоначалната консултация може да се проведе, за да установи възприемането на естеството на проблема от заинтересованите лица, следващата консултация може да ги попита за мнението им относно възможните опции, докато третият рунд може да има за цел да разкрие предпочитанията на заинтересованите лица към дадена опция. По причина на ефикасността и за да се избегне умората от консултациите повтарящите се консултации трябва все пак да се сведат до минимум.

Минимални стандарти при консултации

Консултациите със заинтересовани лица в процеса на оценка на въздействието трябва да се проведат в съответствие с общите принципи и минималните стандарти. Като се обърне особено внимание на прозрачността, основните послания са следните:

- Да се осигурят документи от консултациите, които са ясни, подробни и обхващат цялата необходима информация.
- Да се консултира с всички релевантни целеви групи.
- Да се осигури достатъчна публичност и да се изберат инструменти, съответстващи на целевите групи.
- Да се остави достатъчно време за участие (поне 8 седмици за писмени публични консултации; предизвестие от 20 работни дни при срещи).
- Да се публикуват резултатите от публичните консултации.
- Да се осигури потвърждение на отговорите.
- Да се осигури обратна връзка: доклад за процеса на консултации, за основните резултати и как изразените мнения са взети под внимание в доклада за ОВ.

Рискове

Когато се провежда консултация и особено когато се анализират отговорите при публичните консултации, е важно да се има предвид, че не всички групи са еднакво способни да участват или да изразят убедително гледната си точка. По тази причина откритата консултация е малко вероятно да осигури

представителна картина на мненията. Когато се използват резултатите от консултациите, трябва да се внимава те да не са излишно повлияни от мнението на определени групи без значение колко професионално е било представено. Трябва да се следи и за отклонения, които могат да възникнат от някоя външна група при онлайн, затворени въпросници, които позволяват анонимни отговори (риск един човек да попълни въпросника многократно). Консултациите не могат да бъдат заместител на анализа на проблема.

Възможно е да възникне умора при консултациите от страна на заинтересованите лица. Твърде честите консултации могат да са вредни за броя и качеството на отговорите. Не трябва да се повтаря консултация освен ако не се търси допълнително мнение или ако няма нова информация, която да бъде представена.

Подготовка на доклад за оценката на въздействието

Събиране и използване на експертизата

Качеството на оценката на въздействието се обуславя от валидността на използваните данни. Събирането на надеждни данни е критично за правенето на избор на основата на солиден анализ и валидни изводи. Експертизата е във все по-голяма степен елемент от критична важност при дизайна, провеждането и оценката на публичната политика.

Представяне на изводите – доклад за оценката на въздействието

- Обобщаване на работата по ОВ в кратък доклад;
- Посочване на допусканията и несигурността;
- Използване на обикновен и нетехнически език;
- Поставяне на техническите детайли или допълнителните документи в анекс.

Подготовка на обобщения доклад

Важно е да се отличи работата по оценката на въздействието – процесът – от крайния доклад, който го обобщава. На базата на информацията и доказателствата за някои от поставените цели, идентифицираните опции и въздействието им се намира решение на проблема. В края на процеса е необходимо да се обобщят всички заключения в един документ – доклад за оценката на въздействието.

Ако изследването води до отхвърляне на предложението, все още е необходим доклад. Той трябва да съобщи защо внимателното разглеждане на потенциалното въздействие води до решението да не се предприема никакво действие.

Необходимо е в крайния доклад да се отбележи изрично кои са допусканията и каква е несигурността. Освен това трябва да се определи кой аналитичен метод е използван, за да се оценят и сравнят въздействията, например анализ на разходите и ползите, мулти-критериен анализ и т.н.

Нека да е просто

В идеалния случай и неспециалист трябва да може да проследи аргументите и да разбере положителните и отрицателните ефекти от всяка от разгледаните опции в ОВ. За да се повиши яснотата и читаемостта на доклада е добре да се използват таблици и диаграми за обобщение на някои ключови моменти.

Формат на доклада

Докладът за оценката на въздействието трябва да посочва ясно какво покрива и във въведението му да се отбелязва, че той ангажира единствено съответните служби, които са участвали в изготвянето му, и текстът се базира на коментари и не предполага крайното решение.

Докладът по принцип не трябва да надвишава повече от 30 страници (като се изключат анексите) и трябва да използва следния формат:

Резюме

Секция 1: Процедурни въпроси и консултации със заинтересованите страни

Секция 2: Дефиниране на проблема

Секция 3: Цели

Секция 4: Опции

Секция 5: Анализ на въздействието

Секция 6: Сравнение на опциите

Секция 7: Наблюдение и оценка

Всички допълващи документи, като доклади на експерти или обобщения от позиции на заинтересовани лица, трябва да се включат като анекси в доклада за ОВ физически или чрез линк. Докато ограничението върху броя на страниците в доклада не позволява навлизането в детайли относно важни моменти в придружаващите документи, съответните референции трябва да се посочат. Разбира се, няма ограничение за размера на анексите.

Междуведомствени консултации и представяне на колегията

Ако това действие е необходимо, предложението, заедно с оценката на въздействието и анексите, ще бъде подготвено и консултирано формално с някои ведомства. Освен това обяснителна бележка накратко трябва да посочи разгледаните опции, тяхното потенциално икономическо, социално и екологично въздействие, както и адресите в интернет, където ще бъде достъпен крайният доклад за оценката на въздействието.

Качеството на доклада трябва да бъде оценено като част от процедурата по междуведомствено консултиране. Ако не се постигне достатъчно качество, може да се изкаже неправилно мнение.

Използване на резултатите: докладът за оценка на въздействието в законодателния процес

Предложението и окончателният доклад за оценка на въздействието се препращат на останалите институции. Те получават покана да използват крайния доклад при дискусиите на предложението. Важно е да се подчертае, че останалите институции трябва да разглеждат доклада заедно с предложението, а не отделно от него.

Комисиите към Народното събрание трябва да използват оценката на въздействието при законодателния процес. Доказателствата в доклада ще ги подпомогнат да аргументират достойнствата на предложението пред парламента.

Освен това оценката на въздействието трябва да бъде спомената при медийното оповестяване на предложението, за да се подчертае, че то е базирано на внимателно разглеждане на потенциалното въздействие.

Всяко отделно министерство е отговорно за провеждането на оценка на въздействието в съответната област на отговорност.

При наличието на нова информация може да се вземе решение първоначалната оценка на въздействието да се преработи. Това решение е от компетенцията на Министерския съвет.

Публикуване на окончателния доклад

Завършеният доклад за оценка на въздействието се публикува на интернет сайта на съответното министерство заедно със законодателното предложение.

Ключови стъпки при оценката на въздействието

Оценката на въздействието съдържа **шест** стъпки подредени логически. Важно е да се разбере, че това е итеративен процес, при когото е възможно предишните стъпки да имат нужда от повторение поради работата, която е свършена по-късно в процеса. Този процес “назад-напред” е уместен при всички основни стъпки на оценката на въздействието, но е от особена важност при определянето на целите.

1. Какъв е проблемът?

- Очертава се обхватът на проблема;
- Идентифицират се ключовите играчи/засегнати страни;
- Установяват се причините;
- Проблемът в правомощията за действие на правителството ли е?

1.1 Защо се оценява проблемът?

Когато проблемите са изложени в много общи категории или когато описанието разчита на неясни концепции, е твърде трудно да се поставят подходящи цели и да се определят най-добрите политически инструменти. Затова е изключително важно да се даде ясна идея на вземащите политическите решения хора относно въпроса, който се разглежда.

1.2 Как се оценява проблемът?

Трябва да се започне като се идентифицира и се опише колкото е възможно по-конкретно проблемът. Твърде често политическите изявления, които поставят началото на някаква инициатива, не дават детайлно описание на проблема. Затова е необходимо да се потвърди и да се рафинира предварителната дефиниция – тоест да се идентифицират ключовите компоненти, да се ограничи концептуалната двусмисленост и да се направят приблизителни пресмятания на размера на проблема (дали са засегнати хиляда или милион души и до каква степен). По-специално внимание трябва да се обърне на степента, в която въпросът се проявява под формата на икономически, екологични или социални проблеми. Оценката на проблема не трябва да се основава единствено на общо усещане.

Освен посочването на проблема трябва да се обясни защо той е проблем – т.е. защо съществуващата или развиващата се ситуация не е идеален случай. Полезен съвет е да се обмисли проблемът от гледната точка на различните засегнати групи. На малко неща са вътрешно присъщи проблемите. Каква е добро или лошо, приемливо или неприемливо за някоя група зависи от нормите и ценностите на тази група. Категоричното посочване, че дадена ситуация е проблемна за група “А”, защото противоречи на ценност “Б” ще улесни анализа. Трябва да се установят факторите или причините за проблема и начините, по които отделните фактори взаимно си влияят пряко или косвено. Извършването на това подпомага справянето с коренните причини вместо със симптомите.

Проблемите не трябва да се дефинират като липса на нещо. Това би могло да изкриви дефинирането на целите и, в крайна сметка, избора на инструменти за въздействие. Например, мнението, че проблемът за бедността и изключването от обществото на домакинства с един родител се дължи на липса на достъпни

грижи за децата, която пречи на самотните родители да работят, логически ще фокусира вниманието върху осигуряването на достъпни грижи за децата като решение. За разлика от това, ако се започне с твърдението, че професионалната квалификация на самотните родители често е ниска и грижите за децата са недостъпни при заплатите на нискоквалифицираните работници, открива допълнителни политически алтернативи (например осигуряването на обучение и образователни възможности за самотните родители, повишаването на заплатите на самотните родители чрез фискални мерки и др.).

1.3 Има ли правителството право да действа?

След идентифицирането на проблема и причините за него трябва да се провери дали правителството има право да действа или това е от компетенцията на други институции.

1.4 Как би се развил проблемът ако досегашният подход се запази?

Трябва да се направи количествена и качествена картина на проблема и да се проектира в бъдещето като “сценарий без промяна в политиката”. Това може да означава, че се продължава съществуващо действие или че не се предприема никакво действие сега и в бъдеще (подход “ще почакаме и ще видим”). При това се пита дали проблемът ще се подобри или влоши, ако не се въведе нова политика. Това е сценарият спрямо когото ще се сравняват и оценяват въздействията на алтернативите. Това сравнение очевидно е по-лесно колкото по-конкретно е дефинирането на основния сценарий.

Разработването на сценария “без промяна в политиката” изисква разглеждането на широк спектър от фактори, които биха могли да променят формата или обхвата на проблема, като:

- Въздействие върху политики или регулации, които вече са в сила или предстои да се приемат;
- Ефекти от действия, предложени от отделни отрасли или други участващи страни;
- Развитие на съответни пазари;
- Скорошни развития на проблема и възможни промени на причините за тези развития.

Когато съществува несигурност по отношение на съществените фактори, тогава се препоръчва да се конструират алтернативни основни сценарии, спрямо които да се оценяват политическите възможности.

1.5 Данни – източници, събиране и анализ

В много случаи дефинирането на проблема, анализът на обхвата му и причините за него ще разчита на съществуващо знание от предишни изследвания, което означава, че упражнението не изисква непременно дълъг и скъпоструващ доклад. Такива готови материали могат да включват статистически данни, доклади за наблюдение и оценка от предишни или подобни програми, информация от заинтересованите лица и т.н.

Анализът на вероятното развитие на основната ситуация в бъдеще е деликатен въпрос, тъй като включва използването на данни, които описват текущата ситуация, също така съставянето на хипотези относно бъдещите условия и на една или повече картини на това как ще изглежда бъдещето в резултат от това.

Ако са възможни и уместни проекции, базирани на количествени данни, някои модели биха представлявали подходящо решение. Освен това могат да се разработят проекции, които използват качествен подход (базиран върху най-добрите професионални оценки вместо върху действителните числа).

2. Какви са целите?

- Да се определят цели, които съответстват на проблема и причините за него;
- Да се установят цели на няколко нива, така че да се определи логиката на намесата;
- Да се осигури съвместимостта на целите с останалите политики и стратегии.

2.1 Защо да се поставят цели?

Без ясно разбиране на това какво бъдещата политика е предназначена да постигне е трудно да се идентифицират възможните начини на действие. Още по-трудно е да се определи най-подходящият политически избор. Казано по друг начин, ако не знаеш къде отиваш, вероятно няма да стигнеш до там.

Категоричността относно преследваните цели позволява на вземащите политическите решения хора да получат потвърждение, че предложената логика за намеса е достатъчно силна. Накрая, това е начин да се насърчи общото разбиране на целите на политиката, което може да помогне на по-късен етап при провеждането, процеса на наблюдение чрез конкретни показатели и оценка на успеха на намесата.

2.2 Как да се определят целите?

Целите трябва да бъдат пряко свързани с проблема и причините за него. Те трябва да бъдат определени в йерархичен ред и да стават нарастващо детайлни при извършването на процеса на оценка на въздействието.

Целите трябва да бъдат:

- Недвусмислени: те трябва да бъдат прецизни и достатъчно конкретни, за да не позволяват различни интерпретации. Те трябва да бъдат разбрани по един и същ начин от всички.
- Измерими: те трябва да дефинират желано бъдещо състояние в измерими показатели, така че да е възможно да се установи дали целите са постигнати, или не. Такива цели се определят или количествено, или се базират на комбинация от таблици с описания и резултати.
- Приемливи: ако целите са насочени към влияние върху поведението, те трябва да бъдат приети от всички групи, от които се очаква да поемат отговорност за постигането им.
- Реалистични: целите трябва да бъдат амбициозни – определянето на цел, която отразява текущото състояние не носи полза, но освен това те трябва да са реалистични, така че отговорните за постигането им хора да ги намират за смислени.
- Обвързани с конкретни периоди: целите могат да останат неясни ако не са обвързани с фиксирана дата или времеви период.

В повечето случаи целите се прилагат на различни равнища и трябва да се разглеждат в йерархичен порядък. Важно е да се изяснят връзките между целите: да се посочи коя секторна цел може да бъде постигната ако се произведе някакво благо “X” и каква обща цел може да се постигне в резултат от секторната промяна. Този ефект на доминото е обичайно да се обозначи като “логика на намесата”.

Полезен начин за разработване на последователна съвкупност от йерархични цели може да бъде чрез разграничаване между общи, специфични и оперативни цели.

Общи цели

Това са всеобхватни цели на политиката и се изразяват във вид на резултати и крайно въздействие. Ако е успешна, намесата най-малко трябва да породи промяна в посоката на общата цел (като се знае, че постигането на целите от най-високо ниво ще зависи от други фактори). Напредъкът към постигането на общите цели често се измерва с глобални индикатори.

Специфични цели

Това са непосредствените цели на политиката, които трябва да бъдат постигнати в началото, за да се постигнат и общите цели. Те се изразяват в преките или краткосрочните ефекти от политиката.

Оперативни цели

Те се изразяват във вид на продукти – стоки и услуги, които трябва да се произведат в резултат от намесата. Постигането им обикновено е под прекия контрол на управляващите намесата и по тази причина може да бъде проверено. Дефинирането на целите може да започне както от най-общите, така и от оперативните. На практика, итеративната природа на определянето на целите означава, че независимо откъде се започне, ще се върви нагоре и надолу от едно ниво на друго, докато целите не станат съвместими както помежду си, така и с проблема, който трябва да бъде решен.

Не е необходимо във всеки случай да се разглеждат цели на всяко ниво, тъй като в действителност съответстващият брой нива е различен в зависимост от характеристиките на политиката.

Накрая, броят на целите трябва да бъде малък и те да са насочени към ключовите елементи. Определянето на твърде много цели предполага, че те не са достатъчно добре изяснени. Дефинирането на проблема и целите в плана за действие би трябвало да приеме един по-широк подход. В такъв случай ще бъде още по-важно да се установят ясни връзки между проблемите, целите и предложените последващи действия.

2.3 Осигуряване на съвместимост с останалите политики и стратегии

Никое политическо действие не трябва да бъде предприето изолирано от останалите. Необходимо е да се провери дали заложените цели са съвместими с останалите политики на правителството. От гледна точка на практиката това означава, че трябва да се разглежда всяко въздействие от предложението в

други области и, ако е необходимо, да се коригира предложението, за да не се застраши постигането на останалите цели.

3. Какви са възможните алтернативи?

След като се дефинира подходяща съвкупност от цели, следващата фаза на оценката на въздействието е да се установи кои политически алтернативи и кои механизми за осигуряването им с най-голяма вероятност ще допринесат за постигането на тези цели.

Възможно е да съществуват множество начини или “фундаментални подходи” за постигане на целите и всеки от тях трябва да бъде разгледан, когато се идентифицират различните опции. Примери за това могат да бъдат законите, саморегулирането и икономическите стимули, като е важно да се отбележи, че отделните възможности могат да бъдат комбинирани.

Съществуват множество алтернативи относно индивидуалните елементи на политиката, които обхващат повече или по-малко амбициозни версии за подобряване на опциите и могат да включат обхвата на законодателството, изискванията при изпълнението, методите и т.н. При програмите за извършване на разходи ключов момент е изборът на метод на извършване. При вземането на решение относно специфични мерки трябва да се изследва връзката между съответната политическа област, географския фокус, характеристиките на получателите, мащаба на проектите и размера на програмата.

Елементи при определянето на отделните опции

- Идентифициране на вариантите за изпълнение на целите;
- Разглеждане на най-подходящите механизми за осигуряване (регулативни или нерегулативни подходи);
- Начало на стесняване на обхвата чрез наблюдение на техническите и другите ограничения и чрез измерване при прилагане на критерии за ефективност, ефикасност и последователност;
- Съставяне на списък от потенциално обосновани варианти за последващ анализ.

3.1 Защо се разглеждат алтернативни варианти?

Разглеждането на алтернативни варианти ще ви принуди да мислите извън установените рамки. Идентифицирането и наблюдението на широк спектър от варианти предлага и по-голяма прозрачност. Това е начин да се информират хората, вземащи политически решения, и засегнатите групи защо някои варианти са отхвърлени в по-ранните фази. Така става по-лесно да се обяснят предложените възможности и да се предприемат изпреварващи промени в безнадеждните варианти.

3.2 Как се идентифицират отделните варианти?

Първата стъпка е да се мисли цялостно и да се състави първоначален, обширен списък от алтернативни политически варианти, чрез които могат да се постигнат предложените цели. Тук трябва да се действа непредубедено. Дори ако изглежда, че определен вариант е много по-добър останалите, другите обещаващи варианти не трябва веднага да бъдат категорично изключени.

Вариантът да не се предприема никакво действие винаги трябва да бъде разгледан, освен в случаите, когато има задължение да се действа. Също така е препоръчително да се разгледа включването на алтернативен подход към класическите форми на регулация, освен ако няма решение, което не позволява това. Трябва да се разгледат и вариантите, при които се изглаждат или опростяват съществуващи регулации.

Когато се идентифицират вариантите трябва да се вземат предвид съществуващите политики, като се включат тези, за които предстои да бъдат одобрени в отделните министерства. Като се отчете размерът на съществуващото законодателство, вариантът “да се направи по-малко”, също трябва да бъде разгледан. Ако съществуващите мерки в определена област не водят до очакваните резултати, създаването на нов инструмент може да не е най-доброто решение. Изглаждането, опростяването и съкращаването на съществуващото законодателство може да произведе по-добри резултати.

В някои случаи определен вариант може да се открие като най-добър в относително ранна фаза. Въпреки че не трябва моментално да се изключват останалите варианти, които биха могли да доведат до постигането на предложените цели, трябва да се разгледа как въздействието на този най-добър вариант ще се промени при изменение на един или повече ключови параметри. Например ако се позволи повече време за постигане на целите или поставянето на повече или по-малко амбициозни цели (т.нар. анализ на чувствителността).

3.3 Как да се наблюдават отделните варианти

Целта на процеса на наблюдение е да се достигне до кратък списък с най-обещаващите варианти (обикновено три или четири, като се изключи вариантът без предприемане на действие), които ще бъдат подложени на по-задълбочен анализ на въздействието. Те трябва да бъдат реалистични. Трябва да се избягва капанът на разглеждането само на три опции – да не се предприемат никакви действия, предпочитаният вариант и нереалистичен вариант, който никой не желае. Такъв подход ще бъде поставен под съмнение, когато се предложат други реалистични варианти, които не са били анализирани.

Процесът на наблюдение е по-скоро неформален и итеративен. Важен аспект от този процес е да се разработи описание на атрибутите на всеки вариант, така че да е възможно да се диференцират според това колко добре ще се представят спрямо трите критерия, които ще бъдат посочени по-надолу. Трябва да се разполага с достатъчно информация, за да възможно да се докаже защо са били приети определени варианти след наблюдението, а останалите са били елиминирани преди началото на по-задълбочен анализ на въздействието.

Критериите, според които се наблюдават отделните варианти, са:

- Ефективност – степента, до която вариантите се очаква да постигнат целите на предложението;
- Ефикасност – степента, до която целите могат да бъдат постигнати при дадено равнище на ресурсите и минимални разходи (разходна ефективност);

- Последователност – степента, до която вариантите е вероятно да ограничат възможностите за избор в икономическата, социалната и екологичната област.

3.4 Източници, събиране и анализ на данните

Трябва да се разчита на готови данни като се използват други източници. Ако проблемът е бил дискутиран от известно време е твърде възможно някои варианти да са били разгледани в друг документ. Освен това трябва да се потърсят примери за добри практики от международния опит. Като алтернатива на това може да се направи анализ в по-добре структуриран и формален начин като се разработи причинно-следствен модел на въздействията и след това се използва за качествена оценка на изпълнението при различните разгледани варианти.

4. Какви са вероятните икономически, социални и екологични въздействия от оценяваните опции?

Конкретни стъпки:

- Идентифицират се (преките и непреки) екологични, икономически и социални въздействия и как се случват;
- Идентифицират се засегнатите страни (включително и тези извън страната) и по какъв начин;
- Оценява се въздействието в качествен, количествен и паричен израз, когато е възможно и уместно;
- Отчитане на рисковете и несигурността при политическия избор, като се включват пречките пред съобразяването.

4.1 Защо се анализира въздействието?

Анализът на въздействието на всеки вариант е критичен елемент от процеса на оценка на въздействието и трябва да бъде извършен за всеки от тези варианти, включително и този без промяна в политиката. Това упражнение ще помогне за добиването на информация за възможните въздействия в трите основни политически измерения (икономическо, екологично и социално), както и потенциалните възможности за избор и синергии. Той също така ще помогне да се идентифицират подкрепящите мерки (начините, по които определени варианти могат да бъдат фино настроени, за да станат по-ефективни и ефикасни) и/или смекчаващи мерки (по-продължителни преходни периоди, освобождаване от задълженията за определени групи или преразпределителни мерки). По този начин ще се получи сигурна информация на базата на която уместните варианти могат да бъдат сравнени и подредени.

4.2 Как се анализира въздействието?

Анализът на въздействието включва опит да се предскажат в рамките на различни области вероятните последствия – както желани, така и нежелани – от всеки вариант. Трябва да се има предвид, че правдоподобността на ОВ зависи до голяма степен от достигането на резултати, които са базирани на надеждни данни и солиден анализ и които са прозрачни и разбираеми за неспециалисти.

Крайната цел на оценката на въздействието е да достави достатъчна и ясна информация за въздействието на различните политически опции, които могат да

бъдат използвани като основа за сравнение помежду си и спрямо варианта “без промяна на политиката” или т.нар. “основен сценарий”, който се разработва като част от анализа на проблема.

Европейската комисия развива интернет-базирано приложение (IQ TOOLS), което трябва да подпомага процеса на оценка на въздействието като подсилва качествените и количествените инструменти и методи. Това ще подобри достъпа до информация за добрите практики, за моделите и инструментите за количествен анализ и ще даде насоки за идентифициране на потенциалните ефекти от политическите действия в икономически, социални и екологични измерения.

По-долу е представен подход от три стъпки. Първите две установяват упражнение за наблюдение на отделните варианти и на вероятното им въздействие преди възможния задълбочен или по-разширен анализ. Всяка стъпка дава самостоятелни резултати, като създава база за последващите стъпки. Целта на този подход е да се улесни провеждането на съответстващ анализ.

Стъпка 1: Идентифициране на въздействията;

Стъпка 2: Оценка в качествени измерения на най-значимите въздействия;

Стъпка 3: Подробен качествен или количествен анализ на въздействието.

Стъпка 1: Идентифициране на екологичното, икономическото и социалното въздействие на политиките, защо се случват и кого засягат

Първата стъпка е да идентифицират онези въздействия, които са резултат от провеждането на политиката. Някои въздействия ще бъдат желани и затова вече ще са били идентифицирани под формата на цели. Все пак е необходимо да се направи опит да се идентифицират и възможните нежелани въздействия. Внимателният преглед на списъка с възможните въздействия и консултациите с други институции или засегнати лица и експерти би трябвало да помогне в тази насока.

При идентифицирането на въздействията трябва да се посочат ясно връзките между причина (действие, инструмент и т.н.) и резултат (въздействие). Освен това трябва да се изясни до каква степен предложеното действие ще допринесе за достигането на (оперативната) цел. Освен това трябва системно да се идентифицира кой е засегнат и в рамките на какъв период ще се получат ефектите.

Идентифицирането на въздействието върху различните групи от обществото е критичен момент от ОВ. Опциите, които ще донесат ползи за обществото като цяло, могат да не бъдат приложени ако не се отдели необходимото внимание как положителните и отрицателните въздействия се разпределят в обществото.

Трябва да се разгледат два отделни типа разпределителни въздействия:

- Въздействие върху различни социални и икономически групи. Внимателното идентифициране на “печелившите” и “губещите” може да помогне за предвиждане на пречките пред предложеното действие и

може да наблегне на нуждата от промяна в дизайна или да доведе до допълващи мерки за облекчаване на отрицателното въздействие.

- Въздействие върху съществуващите неравенства. Трябва да се сравняват регионални, полови и етнически въздействия от предложеното действие, за да се разбере дали то е възможно да не промени съществуващите неравенства, да ги задълбочи или да помогне за тяхното ограничаване. Това не е прост въпрос – различията между начина на живот на мъжете и жените може да означава, че предложение, което изглежда неутрално по отношение на равенството между половете, на практика ще има различно въздействие върху мъжете и жените.

Един полезен подход е да се идентифицира въздействието като се изгради причинен модел. Упражнението “от долу – нагоре” започва чрез идентифициране на въздействията, които биха възникнали като резултат от постигането на целите. Тези първоначално идентифицирани въздействия след това могат да формират основата за откриване на по-нататъшни въздействия и т.н. След това може да се начертае карта на въздействията, която изобразява връзките причина-следствие между всяка от опциите или инструментите и тяхното въздействие.

До колко задълбочено ще бъде развит причинният модел и до какво ниво на детайлите е въпрос на лична преценка. Един по-детайлен модел изяснява нещата по-добре, но изисква по-голяма инвестиция на време и усилия. Това, което е важно, е хората, които са включени в процеса на съставяне на модела, да са съгласни, че той представя достатъчно акуратно и категорично изображение на последствията и причините за тях и може да бъде използван като основа за по-нататъшния анализ.

В някои случаи основата за установяване на причинна връзка между въздействията може да не бъде очевидна от диаграмата. Тогава междинните въздействия трябва да бъдат добавени и допусканията, върху които се основава връзката, трябва да бъдат ясно формулирани.

Когато се идентифицират възможните въздействия в границите и извън страната трябва внимателно да се прегледат основните опции по отношение на икономическото, екологичното и социалното им въздействие, които са представени в таблиците от приложение 1. Определени въпроси в тези таблици са насочени към изследване на въздействието върху фундаментални права, за да се осигури съгласуваност с Хартата за правата на човека. Важно е да се отбележи, че въпросите в таблиците не са нито изчерпателни, нито окончателни. Те са предназначени да напътстват, за да се осигури, че въздействието и въпросите, които имат особена политическа приложимост, са разгледани в анализа на въздействието. Въздействията, които попадат извън списъка в таблиците, но които са уместни за определена оценка на въздействието, също трябва да бъдат разглеждани.

Таблиците не трябва да се използват като списък от въпроси, на които да се отговори с да или не. Те са предназначени като помощно средство при развиването на мисленето за по-широк кръг от потенциални въздействия за

политическите варианти отколкото се е предполагало в началото на оценката на въздействието.

Описаният подход ще помогне за разглеждането на широк кръг от възможни въздействия, така че анализът няма да се концентрира само върху малко на брой същински такива. По този начин резултатът трябва да бъде подробна картина на потенциалните ефекти от съответната опция.

Трябва да се мисли за това кой ще бъде засегнат от опцията и в рамките на какъв период и да се свери със списъка с въздействия, които са идентифицирани. Това ще осигури основа за изследване на разпределителните отношения, като разкриването на “печеливши” и “губещи” може да помогне за предвиждане на пречките пред предложението и може да насочи вниманието към необходимостта от промяна в дизайна или от въвеждането на допълнителни мерки за смекчаване на негативното въздействие. Например, дадено предложение може да доведе всички ползи да бъдат за потребителите, докато разходите се понасят основно от предприятията. Освен това може да възникнат важни разпределителни ефекти в рамките на дадена група (например между малки и големи компании, между навлизащи и участващи на пазара, между домакинства с ниски и с високи доходи и т.н.). Също така е важно да се отчете потенциалното въздействие върху общественото мнение. И накрая, въздействието може да се различава значително в отделни региони, което предполага необходимостта предложението да се прилага гъвкаво.

Стъпка 2: Идентифициране на най-важните въздействия

Идентифицирането на най-важните въздействия може да бъде направено бързо и евтино чрез използване на прости инструменти, като тези, описани по-долу. Значително усилие трябва да бъде направено при анализа на тези въздействия.

Причинният модел е особено полезен инструмент за подобна идентификация, тъй като осигурява основа, върху която да се изграждат по-сложни анализи, като се вземат под внимание значимостта и природата на всяко предложение (принцип на съответстващия анализ).

Може да се продължи с количествена оценка. При този подход:

- Определят се вероятностите (ниска, средна и висока) идентифицираното въздействие да се случи (или обратно – рискът това да не се случи). Това може да се направи чрез допускания за факторите, които се намират извън контрола на хората, управляващи интервенцията и които могат да повлияят върху вероятността това въздействие да се случи.
- Оценява се размерът на всяко въздействие (малък, среден, голям). Това може да се направи чрез разглеждане на влиянието на интервенцията върху поведението на адресатите и спрямо социално-икономическия и екологичния контекст, в който се случва тя. Важен е въпросът дали някои въздействия могат да бъдат необратими.
- Оценява се важността на въздействията на основата на двата предходни елемента (например от ниска вероятност и малък размер до голяма вероятност и голям размер).

Въздействието на инструментите за регулиране и на програмите за извършване на разходи ще зависят отчасти от това дали действително се изпълняват, а не само от начина на изпълнение.

2.1 Идентифициране на потенциалните пречки и стимули за съобразяване

Идентифицирането на потенциалните пречки пред съобразяването от група, чието поведение трябва да се промени, и стимулите, които вероятно ще повишат съобразяването, се извършва чрез следните въпроси:

1. Изискванията, поставени от опцията, ще бъдат ли прости и лесни за разбиране? Недостъпните и неразбираеми правила ще намалят съобразяването, особено от страна на малкия бизнес, където често липсват време и ресурси за четене и разбиране на голям обем от сложни правила.
2. Целевата група ще бъде ли склонна да се съобразява? Склонността им може да зависи от:
 - Разходите за съобразяване, включително административните разходи, могат да повлияят на общия процент на спазване и особено при онези, които са прекомерно засегнати, като малкия бизнес.
 - Твърде буквоядските и техническите регулации може да изглеждат несвързани с някаква съществена цел, което води до загуба на доверие в регулаторите и тенденция за избягването им.
 - Съвместимостта със съществуващите пазарни практики или културни норми може да спомогне за повишаване на процента на спазване.
 - Предварителните консултации изграждат чувство на близост или поне на разбиране на правилата и може да улесни спазването им.
 - Строгите разпоредби при наблюдението и санкциите при неспазване може да се очаква да повишат процента на съобразяване.
3. Целевата група ще бъде ли способна да спазва изискванията? Политиката по прилагането, която включва предоставянето на информация и други мерки за подкрепа, може да повлияе на способността на целевата група да спазва правилата.

Освен скицирането на предимствата и недостатъците на отделните опции от гледна точка на съобразяването, анализът трябва да осигури информация за най-добрия начин за дефиниране на опцията. Например какъв график трябва да се определи за изпълнението и какъв тип санкции са най-подходящи – от административното, гражданското или криминалното право.

Изграждането на матрица на въздействието е третият начин за структуриране на задачата за идентифициране на по-важните въздействия от политиките, съставени от множество компоненти. То обхваща 5 задачи:

1. Разделяне на опциите на основни действия (редове на матрицата);
2. Идентифициране на основните типове или категории въздействия (колони на матрицата), организирани според времевия хоризонт, където е възможно;

3. Посочване във всяка клетка на вероятността за дадено въздействие (сигурно, вероятно, невероятно);
4. Посочване във всяка клетка дали въздействието се очаква да бъде положително, отрицателно или несигурно. Където е положително или отрицателно, трябва да се посочи и размерът му;
5. Посочване във всяка клетка на адресатите (или засегнатите страни) на периода от време, през когото се очакват въздействията.

След като основната информация се вкара в съответните клетки, може да бъде добавена допълнителна такава, като степента, до която въздействието е необратимо, причинните връзки и т.н.

Матрицата на въздействието и качествената оценка могат всъщност да се разгледат като допълващи се инструменти, като използването на матрицата като средство за синтезиране и представяне на ключовите резултати, възникващи от качествената оценка.

Който и подход да се използва трябва да се вземат под внимание следните точки, когато се идентифицират и описват въздействията:

1. Поради потенциалната сложност на анализа е важно той да се направи в структуриран и ясно формулиран вид, както при оповестяване на резултатите, така и за осигуряване на основа за по-нататъшен задълбочен анализ.
2. Трябва да се разгледат и краткосрочни, и дългосрочни ефекти: често е по-лесно да се идентифицират краткосрочните, но това не означава, че те са по-важни.
3. Не трябва да се пропускат въздействията, които не могат веднага да бъдат изразени в количествени или парични измерения.
4. Различните фактори, които оказват влияние, си взаимодействат.
5. Трябва да се отчете как въздействията могат да се повлияят от изпълнението на други предложения, особено когато предложението е част от пакет от мерки.
6. Въздействието трябва да се разглежда в контекста на насърчаване на устойчивото развитие, постигането на целите на Лисабонската стратегия и при спазване на човешките права.

Стъпка 3: Разширен анализ на въздействието

Горният подход позволява изграждането на структуриран, качествен анализ на въздействието. Когато се счете за необходимо трябва да се направи съответстващ, задълбочен анализ. Той може да бъде в няколко форми:

- Задълбочен качествен анализ на избрани въздействия, за които се събират качествени и количествени данни и се обработват, като обикновено се използва подход на сценариите. Този тип анализ може да бъде извършен самостоятелно, въпреки че в действителност той се използва заедно с количествения анализ на въздействието.
- Количествен анализ на въздействието. Този тип изследване се фокусира или върху ограничен избор, или върху широк кръг от въздействия, които са субект на количествен анализ. Тези въздействия се пресмятат чрез

използване на количествени техники, които варират от проста екстраполация – базирана например върху предварително получени коефициенти – до същинско количествено моделиране. По своята същност целта е да се разбере степента на въздействие на опцията и да се пресметнат разходите и ползите в парична форма, когато това е изпълнимо.

4.3 Източници, събиране и анализ на данните

Данните за разработването на причинния модел и качествената оценка могат да бъдат получени чрез позоваване на знанията и експертизата на колегите. Тези упражнения могат да бъдат обогатени чрез включване на външни експерти, чрез изготвяне на преглед на съществуващи изследвания и оценки или чрез използване на резултати от консултации със засегнати групи. За да се направи разширен анализ на въздействието вероятно е необходимо да се използват допълнителни източници на качествени и количествени данни от различни засегнати групи (адресати, гражданското общество, правителството и т.н.) чрез техники като интервюта, фокус-групи, въпросници и т.н.

И в двата случая е важно да се установи дали данните са налични веднага от статистическите агенции и базите от данни, или лесно могат да се намерят. Количествените модели обаче отнемат време и ресурси. По тази причина трябва да се потърси дали някой съществуващ модел може да бъде използван или адаптиран.

Когато се извършва количествен анализ, е важно да се помни, че в някои случаи нивото на несигурност може да бъде твърде високо, за да направи прецизна количествена оценка. Тогава трябва да се представят интервали от възможни стойности или различни сценарии, като се избегне илюзията за точност, която е резултат от количествения анализ – т.нар. фалшива точност. Техниките като количествения анализ на чувствителността могат да помогнат при разкриването как промените в определени параметри, сценарии или допускания влияят върху резултатите от различните опции.

По-нататъшно развитие на количествения анализ е да се пресметне паричната стойност на негативните (разходите) и позитивните (ползите) въздействия, което води до улесняване на сравнението между отделните опции.

Важно е да се разбере, че не всички въздействия могат да бъдат измерени количествено, нито могат надеждно да бъдат изразени в парична стойност. В случаите, при които оценката в резултат от измерването може да бъде трудна или несигурна, основните усилия трябва да се съсредоточат в описанието и ако е възможно в количествено измерение в собствени единици (например измерване на намаляването на отпадъците в проценти или нарастване на задръстванията в изгубени часове).

Независимо от избрания аналитичен подход трябва стремежът да бъде към резултати, които са:

- Прозрачни: трябва да бъде ясно как се достига до оценката на въздействието;

- Възпроизводими: трябва и други хора да са способни да достигнат до същите резултати, като използват същите данни и подход;
- Надеждни: ако използването на различни методи или допускания за изчисляване на въздействието води до твърде различни резултати, това може да постави под въпрос надеждността на анализа;
- Ако резултатите зависят от избора на конкретен метод за анализ или ако използваните данни не са напълно надеждни това трябва да се посочи.

5. Как се сравняват опциите?

След като са анализирани съответните въздействия следващата стъпка е да се сравнят, така че да позволят обсъждане на силните и слабите страни на всяка отделна опция. Това може да доведе до извличане на заключения, че една опция е над останалите. Все пак е важно да се повтори, че крайното решение за това дали и по какъв начин да се продължи е политическо.

- Претеглят се положителните и отрицателните въздействия за всяка опция;
- Когато е приложимо, се показват агрегирани и дезагрегирани резултати;
- Представят се сравненията между опциите според областта им;
- Когато е възможно и уместно, се идентифицира предпочитаната опция.

5.1 Как се сравняват въздействията на различните опции?

За всички разгледани опции (включително и да не се предприема действие) е необходимо да се разгледат всички положителни и отрицателни въздействия заедно, независимо от това дали са изразени в качествено, количествено или парично измерение. Например, в някои сектори правните изисквания ограничават достъпа до професията. Премахването на задълженията за сертифициране може да увеличи конкуренцията и да повиши удовлетворението на потребителите. Но освен това може да отвори място за измамници. Ползата за операторите (по-ниските разходи за навлизане) може да бъде надвишена след време от разходи за съдебни процеси или по-голям процент на неплатени фактури.

Фактът, че една опция би могла да наложи по-ниски административни разходи не е достатъчна причина, за да бъде предпочетена. Например, мярка, която изисква производителите да предоставят информация на потребителите за консумацията на енергия на домашните уреди поражда преки административни разходи (трябва да се провери консумацията и да се произведат етикети). За разлика от това мярка, която определя минимални стандарти за енергийна ефективност за домашните уреди вероятно ще наложи относително по-ниски административни разходи. Обаче тъй като ще даде на производителите по-малка гъвкавост и може да ограничи потребителския избор общите разходи могат да бъдат по-високи отколкото административните изисквания за показване на данни за консумацията на енергия.

Като първа стъпка въздействието на всяка опция трябва да бъде обобщено според областта си (икономическа, екологична или социална) и дори според подобластите. В това обобщение въздействията не трябва да бъдат агрегирани; положителните и отрицателните трябва да бъдат посочени едно до друго. В някои случаи може да е възможно да се оценят нетните въздействия според

областта и евентуално да се осигури оценка за общото нетно въздействие на всяка опция. Когато се прави такава кумулативно представяне на въздействието трябва да се избягва впечатлението, че въздействието е нула или ниско, когато всъщност има значително положително и отрицателно въздействие от един и същи тип, които взаимно се компенсират.

Опция	Качествено описание	Количествено описание	Парична стойност
Икономическо въздействие			
Подвъздействие 1			
Подвъздействие 2			
Социално въздействие			
Подвъздействие 1			
Подвъздействие 2			
Екологично въздействие			
Подвъздействие 1			
Подвъздействие 2			

Освен това може да се добави таблица, в която се сравняват въздействията върху определени групи. Може да се посочи кой ще реализира ползи, чие състояние ще остане непроменено и кой ще понесе загуби. Включването на подобна таблица в окончателния доклад за оценка на въздействието би трябвало да подпомогне политиците при разбирането им за това кои групи са засегнати от решението им.

5.2 Съвкупност от критерии за оценка

Съвкупността от критерии за оценка ще се променя в зависимост от съответната област и от природата на предложените цели. Все пак съществуват няколко общи критерия, които се прилагат за всички предложения – ефективност, ефикасност и съвместимост. Други много важни принципи са субсидиарността и съответствието. За да се спази принципът на субсидиарността сравнението на опциите трябва 1) да се потвърди, че предложената цел не може да се постигне на по-ниско ниво на управление и 2) да се посочи, че предложената цел може да бъде постигната на ниво правителство.

Сравнителната ефективност не е единственият критерий за оценка. Освен това предложената форма на действието трябва да бъде възможно най-опростена. Опциите трябва да бъдат подредени според финансовата и административната тежест, която пораждаат. Тя трябва да бъде колкото е възможно по-ниска и да съответства на предложените цели.

Таблицата по-долу представлява един от начините за обобщаващо сравнение между опциите според ефективността, ефикасността, последователността и останалите критерии, които са приложими.

	Ефективност	Ефикасност	Съвместимост
Опция А	Постигане на цели А и Б	X ресурси са необходими за постигането на ниво на въздействие У	Добър баланс между положителни и отрицателни (не)желани/(не)преки въздействия в икономическо, социално и екологично измерение
Опция Б	Постигане само на цел А	2X ресурси са необходими за постигането на ниво на въздействие У	Положително икономическо въздействие; отрицателно нежелано въздействие върху околната среда
Опция В

5.3 Подреждане на опциите

Процесът на оценка на въздействието не е задължително да генерира ясни изводи или препоръки за окончателния политически избор. При това този окончателен избор винаги се оставя на хората, които вземат политически решения. По тази причина не винаги ще бъде възможно за доклада за оценка на въздействието да заключи, че една опция е по-добра от всички останали. В такива случаи ще е възможно и желателно опциите да се подредят според няколко критерия и да се достигне до различни подредби, базирани на отделните критерии.

Тъй като е важно помощно средство за вземането на политически решения, резултатите и разгледаните алтернативни опции трябва да бъдат представени по прозрачен и разбираем начин, за да осигурят основата за политическата дискуссия относно предимствата и недостатъците на съответните опции. Това позволява на политиците да изследват възможностите за избор между засегнатите групи и между въздействията в социално, икономическо и екологично измерение. Това също позволява дизайнът на всяко предложение да бъде подобрен така че да помогне за минимизиране на тези възможности за избор, за идентифициране на допълнителни мерки, насочени към смекчаването на отрицателните ефекти и за максимизиране на възможностите за изгоден за всички изход. След като бъде взето политическото решение, то трябва да бъде обосновано. В допълнение към това когато е възможно, окончателният избор трябва да бъде включен в доклада за оценка на въздействието.

6. Как могат да се организират в бъдеще дейностите по наблюдение и оценка?

- Идентифицират се показателите за прогрес за ключовите цели на възможната интервенция;
- Изготвя се разширена схема на възможните дейности по наблюдението;
- Изготвя се разширена схема на възможните дейности по оценката.

6.1 Защо се изследват дейностите по наблюдение и оценка?

Политиците се нуждаят от системи, за да установят дали изпълнението е правилно и до каква степен политиката постига поставените цели. Когато тя не ги постига, е необходимо да се знае дали това се дължи на погрешен дизайн на политиката или на лошо изпълнение (например дали анализът на проблема е

бил точен; подходящи и изпълними ли са били поставените цели; изпълнението поверено ли е на способни да разберат политиката и склонни да я прилагат хора; неадекватното изпълнение поради слабия административен капацитет ли е?).

Дейностите по наблюдение и оценка, включително генерирането на данни на базата на внимателно съставени индикатори, осигуряват ценна информация и помагат да се дефинира как да се оптимизира интервенцията.

6.2 Какво трябва да се направи на тази фаза на ОБ?

В рамките на анализа за оценка на въздействието трябва да се направи опит да се дефинират някои съществени индикатори за основните политически цели и да се направи схема на дейностите по наблюдение и оценка. Обаче няма точно определен момент, в когото да се определят детайлни индикатори за дейностите по наблюдение и оценка за всички опции. Това ще се извърши след като се вземе политическото решение за най-подходящата опция и ще бъде последната стъпка в този процес.

Следователно има смисъл да се дефинират някои същински индикатори за ключовите политически цели (общите цели). Логично е да се предположи, че тези общи цели са сравнително стабилни в рамките на отделните опции от оценката на въздействието.

Индикаторите трябва да бъдат проверени спрямо целта, за която са предназначени – измерването на степента, до която политиката се прилага правилно и се постигат поставените цели. Следователно тяхната правдоподобност и яснота са особено важни. Друг важен фактор при избора на индикаторите е леснотата, с която може да се съберат подходящите данни; събирането на данните за даден индикатор не трябва да бъде по-скъпо отколкото е стойността на осигурената от него информация.

Когато се идентифицира предпочитаната опция, трябва:

- Да се опише накратко как да се съберат необходимите данни за наблюдението на извършването на интервенцията;
- Да се схематизира същността, честотата и целта на последващите действия по оценка.

Въпросите трябва да включват:

- За какво ще са необходими данните за наблюдението и изводите от оценката?
- Кои ще са ключовите играчи при доставянето и използването на тази информация?
- Какви ще са ролите и отговорностите на тези играчи? Как ще се споделя и евентуално агрегира информацията?
- В каква степен са изградени структурите за наблюдение и оценка? Необходим ли е допълнителен капацитет?
- Основният сценарий достатъчно добре ли е познат или са необходими допълнителни данни след като предложението е прието?

6.3 Какво трябва да се направи след фазата на ОВ?

Приетото от правителството решение нормално ще включва индикатори, свързани с оперативните и специфичните цели, особено когато се разглеждат предложения за извършване на разходи. По отношение на наблюдението и оценката предложението ще осигури основните моменти на споменатите действия. Окончателният списък с индикатори обикновено се дефинира на по-късна фаза, когато се правят поправки в Народното събрание.

Процедурни фази

Първа фаза

1. Планиране на оценката на въздействието:
 - Предварителен вариант на пътната карта
 - Определяне на пътната карта
 - Обновяване на пътната карта
2. Създаване на междуведомствена група за управление
 - Задължителна за всички важни решения;
 - Включва представители на различни институции;
 - Трябва да се обясни в пътната карта ако не се създаде такава.
3. Консултация със заинтересованите страни и събиране на експертиза;
4. Извършване на анализа.

Втора фаза

Представяне на изводите в доклад за оценка на въздействието, дори ако инициативата е оттеглена.

ОВ отива на междуведомствени консултации заедно с предложението. Някои от ключовите елементи се повтарят в меморандум за обяснение.

Трета фаза

1. Предаване на доклада за оценка на въздействието заедно с предложението на други институции.
 - Съобщение до медиите трябва да споменава оценката на въздействието.
 - В случай на нова информация Министерският съвет може да вземе решение да преработи доклада за оценка на въздействието.
2. Окончателният доклад се публикува на страницата на МС.
3. Преминаване през процеса: консултации със заинтересованите страни и събиране на експертиза
4. Създаване на план за консултации, чрез когото да се осигури информация от заинтересованите страни и от експертите.
5. Идентифициране на:
 - Целите на консултацията;
 - Елементите на ОВ, за които е необходима консултация;
 - Целевите групи;
 - Подходящите инструменти за консултация;
 - Подходящото време за консултация.
6. Спазване на минималните стандарти за консултация.
7. Представяне на изводите: доклад за оценка на въздействието
 - Обобщаване на работата, извършена за оценката на въздействието под формата на кратък доклад;

- Посочване на всички допускания и несигурни моменти;
- Използване на опростен и нетехнически език;
- Поставяне на техническите детайли или допълващи документи в анекс.

Ключови аналитични стъпки

- 1) Идентифициране на проблема
 - очертаване на степента на проблема;
 - идентифициране на ключовите играчи или на засегнатите страни;
 - установяване на причините;
 - проблемът в правомощията на МС ли е?

- 2) Дефиниране на целите
 - Определяне на целите, които съответстват на проблема и на причините за него
 - Установяване на целите на отделните нива, така че да се обоснове логиката на интервенцията;
 - Осигуряване целите да са съвместими с останалите политики и стратегии на правителството.

- 3) Разработване на опциите
 - Идентифициране на опциите, които отговарят на целите;
 - Разглеждане на най-подходящите механизми за доставка (регулативни или нерегулативни подходи);
 - Начало на стесняването на обхвата чрез внимателно проучване на технически и други ограничения и измерване чрез критерии за ефективност, ефикасност и последователност;
 - Съставяне на списък от потенциално валидни опции за по-нататъшен анализ.

- 4) Анализ на въздействието
 - Идентифициране на (преките и непреките) екологични, икономически и социални въздействия и как се получават;
 - Идентифициране на засегнатите страни (включително и тези извън страната) и по какъв начин;
 - Оценка на въздействието в качествено, количествено и парично изражение, когато е възможно и уместно;
 - Разглеждане на рисковете и несигурността при вземането на политическия избор, включително и на пречките пред спазването на изискванията.

- 5) Сравняване на опциите
 - Претегляне на положителните и отрицателните въздействия за всяка опция;
 - Когато е приложимо, представяне на агрегирани и дезагрегирани резултати;
 - Представяне на сравнения между опциите в отделни области;
 - Когато е възможно и уместно се идентифицира предпочитана опция.

- 6) Схематизиране на наблюдението и оценката

- идентифициране на същински индикатори за прогрес за ключовите цели на възможната интервенция;
- създаване на разширена схема на възможните действия за наблюдение;
- създаване на разширена схема на възможните действия за оценка.

Въпроси, на които се търси отговор

Икономически ефекти

Въздействие върху:	Ключови въпроси
Конкурентоспособност, търговия и инвестиционни потоци	Въздейства ли опцията върху конкурентната позиция на българските фирми в сравнение с останалите?
	Предизвиква ли трансгранични инвестиционни потоци (включително преместване на икономически дейности)?
	Необходими ли са предложените действия за коригиране на нежелани резултати от пазарните процеси?
Конкуренция на вътрешния пазар	Опцията засяга ли политиката по конкуренция и функциониране на вътрешния пазар? Например, ако води до намаляване на възможностите за избор на потребителите, до по-високи цени поради намалената конкуренция, създаване на бариери пред новите участници на пазара, облекчаване на анти-конкурентното поведение или възникване на монополи, пазарна сегментация и т.н.
Оперативни разходи и правене на бизнес	Налага ли допълнителни разходи за приспособяване и съобразяване и транзакционни разходи за бизнеса?
	Опцията влияе ли върху разходите или достъпа до съществени ресурси (суровини, машини, труд, енергия и т.н.)?
	Влияе ли върху достъпа до финансиране?
	Въздейства ли върху инвестиционния цикъл?
	Ще наложи ли изтеглянето на определени продукти от пазара? Ще ограничи ли или ще забрани продажбата на тези продукти?
	Ще наложи ли по-строги регулации върху правенето на определен тип бизнес? Ще доведе ли директно до затваряне на бизнес?
Административни разходи за бизнеса	Някои продукти или дейности различно ли се третират от останалите при подобна ситуация?
	Опцията налага ли допълнителни административни изисквания върху бизнеса или усложнява административната сложност?
	Тези разходи представляват ли голяма тежест за МСП?

Право на собственост	Влияе ли се върху правото на собственост (върху земя, движимо имущество, материални и нематериални активи)? Придобиването, продажбата или използването на правото на собственост ограничава ли се? Има ли пълна загуба на собственост?
Иновации и изследвания	Опцията стимулира ли или пречи на изследванията и развитието?
	Улеснява ли въвеждането и разпространението на нови производствени методи, технологии и продукти?
	Влияе ли върху правото на интелектуална собственост (патенти, търговски марки, авторски права и др.)?
	Насърчава или ограничава академичните и индустриалните изследвания?
	Насърчава ли по-висока ефикасност на използване на ресурсите?
Потребители и домакинства	Опцията влияе ли върху цените, които заплащат потребителите?
	Въздейства ли върху способността на потребителите да печелят от вътрешния пазар?
	Въздейства ли върху качеството и наличността на стоките/услугите, които се купуват, и върху потребителския избор?
	Влияе ли върху информацията и защитата на потребителите?
	Има ли значителни последствия за финансовото състояние на индивидите/домакинствата както веднага, така и в дългосрочен период?
	Има ли ефект върху икономическата защита на семейството и децата?
Специфични региони и сектори	Опцията има ли значителни ефекти върху определени сектори?
	Има ли специфично въздействие върху определени региони, например във вид на създадени или закрити работни места
	Има ли специфични последствия за МСП?
Други страни	Опцията засяга ли политиката на страната и международните и отношения?
	Засяга ли други страни?
Публични власти	Опцията има ли последствия върху бюджета на публичните власти от различни равнища веднага и в дългосрочен период?

	Опцията изисква ли създаването на нови или реструктурирането на съществуващи публични власти?
Макроикономическа среда	Какви са цялостните последици от опцията върху стопанския растеж и заетостта?
	Допринася ли тя за подобряване на условията за инвестиции и за гладкото функциониране на пазарите?
	Опцията има ли преки или косвени последици върху инфлацията?

Екологични ефекти

Въздействие върху:	Ключови въпроси
Качество на въздуха	Опцията има ли ефект върху емисията на окисляващи, атрофиращи, фотохимични или вредни за въздуха вещества, които биха могли да повлияят на човешкото здраве, да нанесат щети на реколтата или сградите или да доведат до влошаване на околната среда (замърсени почви, води и т.н.)?
Качество на водата и водните ресурси	Опцията намалява или повишава качеството или количеството на прясната вода и подпочвените води?
	Повишава или намалява качеството на водите в крайбрежните и морските зони (например чрез изхвърляне на канални води, храни, горива, тежки метали и други замърсители)?
	Влияе ли на ресурсите от питейна вода?
Качество на почвата и почвените ресурси	Опцията влияе ли на киселинността, замърсяването или солеността на почвата и нормата на ерозия на почвата?
	Води ли до загуби на почви (при строителни дейности) или повишаване на количеството на използваемата почва (чрез почистване на земята)?
Климат	Опцията влияе ли върху емисията на вредни за озоновия слой субстанции и парникови газове (въглероден диоксид, метан и т.н.) в атмосферата?
Възобновяеми и невъзобновяеми ресурси	Опцията влияе ли върху използването на възобновяеми ресурси (прясна вода, риба) по-бързо отколкото могат да се регенерират?
	Намалява или повишава използването на невъзобновяеми ресурси (подпочвени води, минерали и т.н.)?

Биологично разнообразие, флора, фауна и пейзажи	Опцията намалява ли броя на видовете/разновидностите/расите в някоя област (намалява биологичното разнообразие) или го повишава (насърчава запазването им)?
	Влияе ли върху защитените и застрашените видове или техните обитания или екологично чувствителни области?
	Разделя ли пейзажа на по-малки области или по друг начин влияе върху маршрутите за миграция, екологичните коридори или буферните зони?
	Влияе ли върху живописната стойност на защитения пейзаж?
Използване на земята	Опцията има ли ефект върху използването на нови зони за първи път?
	Влияе ли върху земята, обозначена като чувствителна по екологични причини? Води ли това до промяна в използването на земята (например разделянето между селска и градска или промяна в типа на земеделието)?
Производство/генериране/рециклиране на отпадъци	Опцията влияе ли върху производството на отпадъци (твърди, градски, земеделски, промишлени, минни, радиоактивни или токсични отпадъци) или върху начина, по който са третираны или рециклирани?
Вероятност или мащаб на екологичните рискове	Опцията влияе ли върху вероятността или предотвратяването на огън, експлозии, аварии, инциденти или емисии?
	Влияе ли тя върху риска от неправомерно или нежелано разпространение на чужди за околната среда или генетично модифицирани организми?
	Повишава или намалява вероятността за природни бедствия?
Подвижност (методи за транспорт) и използване на енергията	Опцията повишава или понижава консумацията на енергия и производството на топлина?
	Повишава или понижава търсенето на транспорт (пътнически или товарен) или влияе върху разделянето на методите?
	Повишава или понижава емисиите от превозните средства?
Последствия за околната среда от дейностите на фирмите	Опцията води ли до промени в необходимите естествени ресурси за производството?
	Продукцията повече или по-малко енергийно интензивна ще бъде?

	Опцията прави ли вредните или полезните за околната среда стоки или услуги по-евтини или по-скъпи чрез промени в данъчното облагане, сертифицирането, продуктите, правилата за дизайна, правилата за поръчките и т.н.?
	Опцията насърчава или ограничава полезните или вредните за околната среда стоки и услуги чрез промени в правилата за капиталово инвестиране, заемите, застрахователните услуги и т.н.?
	Ще направи ли дейностите на бизнеса повече или по-малко замърсяващи чрез промени в начина, по който оперират?
Здраве на животните и растенията, храна и хранителна безопасност	Опцията въздейства ли върху здравето на растенията и животните?
	Опцията влияе ли върху третирането на животните от хората?
	Опцията влияе ли върху безопасността на храните?

Социални ефекти

Въздействие върху:	Ключови въпроси
Заетост и пазар на труда	Опцията улеснява ли създаването на нови работни места?
	Води ли директно до загуба на работни места?
	Има ли специфични негативни последици върху определени професии, групи от работници или самонаети лица?
	Влияе ли върху търсенето на труд?
	Въздейства ли върху функционирането на трудовия пазар?
Стандарти и права, свързани с качеството на работата	Опцията въздейства ли върху качеството на работата?
	Опцията влияе ли върху достъпа на работниците или търсещите работа за професионално или продължаващо обучение?
	Ще повлияе ли върху здравето, сигурността и достойнството на работниците?

	Опцията влияе ли пряко или косвено върху съществуващите права или задължения на работниците, особено по отношение на информацията или консултациите в тяхната дейност и защитата срещу уволнение?
	Влияе ли върху защитата на младите хора на работа?
	Влияе ли пряко или косвено върху съществуващите права и задължения на работодателите?
	Изпълняват ли се минималните стандарти за заетост?
	Опцията улеснява или затруднява реструктурирането, адаптирането към промените и използването на технологични иновации на работното място?
Социално включване и защита на определени групи	Опцията влияе ли на достъпа до трудовия пазар или прехода от едно състояние към друго?
	Води ли пряко или косвено до по-голямо равенство/неравенство?
	Влияе ли върху равния достъп до услуги и стоки?
	Влияе ли върху достъпа до специфични услуги или на услуги от общ стопански интерес?
	Опцията прави ли публиката по-добре информирана за определен въпрос?
	Опцията влияе ли върху специфични групи от хора, фирми, общности, върху най-уязвимите, върху най-бедните отколкото върху останалите?
Равенство при третирането и възможностите, липса на дискриминация	Опцията засяга ли еднаквото третиране и равните възможности за всички?
	Опцията засяга ли равенството между половете?
	Опцията поражда ли различно третиране на групите от индивиди пряко според полов, расов, етнически или социален произход, генетични характеристики, език, вяра или убеждения, политическо или друго мнение, членство в национални малцинства, собственост, място на раждане, инвалидност, възраст или сексуална ориентация? Или може ли да води до непряка дискриминация?
Частен и семеен живот, лични данни	Опцията влияе ли върху личния живот на хората (включително домовете и комуникациите им) или върху правото им да се движат свободно?

	Влияе ли върху семейния живот или върху правната, социалната и икономическата защита на семейството?
	Опцията включва ли обработването на лични данни или на правото на достъп върху личните данни?
Управление, участие, добро администриране, достъп до правосъдие, медии и етика	Опцията влияе ли върху включването на засегнатите страни по въпросите на управлението?
	Еднакво ли се третират всички засегнати страни със зачитане на различията им? Опцията влияе ли върху културното и езиковото разнообразие?
	Влияе ли върху автономията на социалните партньори в областите им на компетентност? Влияе ли върху правото на колективно договаряне или върху правото да се предприемат колективни действия?
	Изпълнението на предложените мерки влияе ли върху публичните институции и администрацията по отношение на тяхната отговорност?
	Опцията ще засегне ли индивидуалните права и отношенията с публичната администрация?
	Засяга ли индивидуалния достъп до правосъдие?
	Опцията води ли до по-добро информиране за определени въпроси? Влияе ли върху обществения достъп до информация?
	Опцията влияе ли върху медиите, плурализма в тях и свободата на словото?
Опцията повдига ли (био)етични въпроси (за клониране, използване на човешкото тяло или част от него за извличане на финансови изгоди, генетични изследвания, използване на генетична информация)?	
Обществено здраве и безопасност	Опцията влияе ли върху здравето и безопасността на хората, включително върху очакваната продължителност на живота, смъртността и заболяемостта чрез въздействие върху социално-икономическата среда (работна среда, доходи, образование, професия, хранене и т.н.)?
	Опцията повишава или понижава вероятността от биотероризъм?
	Опцията повишава или понижава рисковете за здравето поради вредни за естествената среда субстанции?
	Влияе ли върху здравето поради промени в количеството на шума или качеството на въздуха, водата, почвите в населените райони?
	Ще засегне ли здравето поради промени в използването на енергията или управлението на отпадъците?

	Опцията влияе ли върху свързаните с начина на живот фактори за здравето като употребата на тютюн, алкохол или извършването на физически дейности?
	Има ли специфични ефекти върху определени рискови групи (определени от възраст, пол, инвалидност, социална принадлежност, регион и т.н.)?
Престъпност, тероризъм и сигурност	Опцията подобрява или влошава сигурността, престъпността и тероризма?
	Опцията влияе ли върху вероятността за разкриване на престъпниците или от потенциалните им ползи от престъпленията?
	Опцията вероятно ли е да повиши броя на криминалните действия?
	Влияе ли върху капацитета за прилагане на закона?
	Ще повлияе ли върху баланса между сигурността и правата на заподозрените?
	Засяга ли правата на жертвите на престъпления и върху свидетелите?
Достъп до и ефекти върху социалната защита, здравеопазване и образователна система	Опцията влияе ли върху услугите по отношение на качеството и достъпа до тях?
	Има ли ефект върху образованието и мобилността на работниците?
	Опцията влияе ли върху достъпа на хората до публично/частно образование или професионално и продължаващо обучение?
	Влияе ли върху трансграничното доставяне на услуги и сътрудничеството между гранични региони?
	Опцията влияе ли върху финансирането/организацията/достъпа до социалната, здравната и образователната система (включително професионалното обучение)?
	Влияе ли върху университетите и академичната свобода и самоуправление?